

מרן רבי יוסף קארו

הבית יוסף, שערך לעם ישראל שולחן אחד, ושהמגיד דיבר מפיו בלילות

יש שם אחד שכל יהודי שומר מצוות פוגש כמעט בכל יום, גם אם אינו יודע זאת. כשרב פוסק שאלה בהלכות שבת, כשבדקים איך מברכים, איך מניחים תפילין, איך מכשירים כלי, התשובה עוברת כמעט תמיד דרך ספר אחד: השולחן ערוך. ומי שחיבר אותו לא היה רק גדול הפוסקים. הוא היה גם מקובל קדוש, שמלאך דיבר מפיו בלילות, ושחיכה כל חייו לזכות לעלות לארץ ישראל. זה מרן, רבי יוסף קארו, הבית יוסף.

בדרך כלל מפרידים בין שני עולמות: עולם ההלכה, המדויק והמסודר, ועולם הסוד, הנסתר והעמוק. אצל מרן שני העולמות האלה היו לב אחד. ביום כתב את ההלכה לכל ישראל, ובלילה התגלו לו סודות התורה. ואולי זה מה שנתן לספריו את הכוח להחזיק מעמד כמעט חמש מאות שנה.

ילד בדרכי הגירוש

רבי יוסף בן רבי אפרים קארו נולד בספרד בשנת ה'רמ"ח (1488), לפי המסורת בעיר טולדו. הוא היה ילד קטן בן ארבע כשנחת על יהודי ספרד הגירוש הגדול של שנת ה'רנ"ב (1492). המשפחה יצאה לדרך, עברה לליסבון שבפורטוגל, וכעבור כמה שנים נדדה שוב, עד שהגיעה לאיסטנבול שבתורכיה.

בדרך הזאת התייתם הילד מאביו. רבי אפרים נפטר, והנער גדל בבית דודו, רבי יצחק קארו. תחשבו על ילד כזה: בלי בית קבוע, בלי אבא, בין ארצות זרות ושפות זרות. ודווקא הוא, שגדל בתוך הפיזור הגדול של עם ישראל, נבחר מן השמיים לכתוב את הספר שיאחד את עם ישראל בהלכה אחת.

אני חושב שיש כאן סוד. מי שראה בעיניו איך קהילות שלמות מתפזרות, איך כל מקום נשאר עם מנהג אחר ועם ספק אחר, הוא שהבין יותר מכולם כמה עם ישראל צריך דרך ברורה ושולחן אחד ערוך לכולם.

באדריאנופול: הספר מתחיל

בשנים שאחר כך ישב רבי יוסף בערי האימפריה העות'מאנית, ועיקר מושבו היה בעיר אדריאנופול. שם הקים בית כנסת וישיבה, ושם, בשנת ה'רפ"ב (1522), כשהיה בן שלושים וארבע בערך, התחיל לכתוב את חיבורו הגדול על ספר הטורים, הבית יוסף.

בהקדמה לספר הוא מסביר מה הניע אותו. הספרים בהלכה התרבו, כל פוסק כתב לעצמו, ותלמיד שרצה לדעת דין אחד היה צריך לחפש בעשרות ספרים. התורה נעשתה, בלשונו, "כתורות אין מספר". ואז הוא כותב משפט מלא ענווה ומלא אש:

"על כן אני הדל באלפי יוסף במוהר"ר אפרים במוהר"ר יוסף קאר"ו זלה"ה קנאתי לה' צבאות ונערתי חצני לסקל המסילה"

הקדמת הבית יוסף, טור אורח חיים

"הדל באלפי", כך הוא קורא לעצמו, כמו גדעון בספר שופטים. והוא לוקח על עצמו מלאכה שקשה לתאר את גודלה: לאסוף כל דין ודין משורשו בגמרא, דרך כל המפרשים וכל הפוסקים, ולהכריע. שלושים ושתיים שנה עבד על הספר הזה. שלושים ושתיים שנה של עבודה על ספר אחד, ועוד שנים רבות עד שיצא לאור.

הצער הגדול

ובתוך השנים האלה עבר על רבי יוסף צער שקשה לדבר עליו. באדריאנופול נשא לאישה את בתו של רבי יצחק סבע, מחשובי העיר. בשנת ה'רצ"ד, כשפרצה מגפה בסלוניקי, נפטרה אשתו, ועימה ילדיהם: יצחק, יהודה, והבת בואינה, ששמה היה כשם אמו של רבי יוסף. הם נקברו בסלוניקי.

אחר כך נשא את בתו של רבי חיים אלבלג, ונולדו לו ממנה בנים. ובזקנתו, כשהיה קרוב לגיל שמונים, נשא אישה שלישית, בתו של רבי זכריה זבשיל אשכנזי, ובגיל המופלג הזה נולד לו בנו רבי יהודה.

כשאנחנו פותחים את השולחן ערוך ורואים הלכות מסודרות ושקטות, קל לשכוח שהיד שכתבה אותן ידעה שכול. מרן לא כתב מתוך חיים קלים. הוא קבר אישה וילדים, המשיך ללמוד, המשיך לכתוב, ולא נתן לצער לכבות את האור.

ליל שבועות אחד

יש לילה אחד בחייו של רבי יוסף קארו שהפך לחלק מן החיים של כל עם ישראל. היה זה בשנת ה'רצ"ג (1533). רבי יוסף וחברו הצעיר, המקובל רבי שלמה אלקבץ, שלימים חיבר את "לכה דודי", החליטו להישאר ערים כל ליל שבועות וללמוד תורה עם חבורה של חברים. יש אומרים שזה היה בעיר ניקופול, ויש אומרים שבסלוניקי.

רבי שלמה אלקבץ כתב אחר כך מכתב לחבריו, ובו תיאר מה שקרה באותו לילה. המכתב נשמר בספר "שני לוחות הברית" של השל"ה הקדוש, ומשם הוא מודפס עד היום בתחילת ספרים רבים של "תיקון ליל שבועות". הוא מספר שכאשר התחילו ללמוד משנה, נשמע קול מדבר מפי רבי יוסף, "החסיד" כפי שהוא קורא לו. קול נעים, שהלך והתחזק, "וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים". הם נפלו על פניהם מרוב יראה, והקול התחיל לדבר:

"שמעו ידידי המהדרים מן המהדרים, ידידי אהובי שלום לכם, אשריכם ואשרי ילדתכם, אשריכם בעולם הזה אשריכם בעולם הבא, אשר שמתם על נפשיכם לעטרני בלילה הזה"

איגרת רבי שלמה אלקבץ, בספר שני לוחות הברית

הקול דיבר על צער השכינה, שזה שנים רבות "נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי", ואמר שבלימוד שלהם באותו לילה החזירו את העטרה ליושנה. הוא הזהיר אותם לא להפסיק את הלימוד, וסיים בציווי אחד ברור: "ועלו לארץ ישראל".

ורבי שלמה מוסיף שורה אחת שאי אפשר לקרוא בלי שהלב יירעד: "וכלנו געינו בבכיה מרוב השמחה, וגם בשמענו צרת השכינה בעונותינו". בכו משמחה על שזכו, ובכו מצער על שהשכינה בגלות. שני הבכיים יחד.

כל פעם שאנחנו יושבים בליל שבועות בבית הכנסת, עייפים, עם כוס קפה ועם ספר תיקון ליל שבועות, אנחנו בעצם ממשיכים את הלילה ההוא. מנהג התיקון היה קיים עוד מימי הזוהר, אבל מן הלילה הזה הוא התפשט בכל עם ישראל בכוח חדש. הקב"ה, כביכול, עדיין מחכה לשמוע אותנו לומדים בלילה הזה, ולומר לנו "אשריכם".

המגיד

הקול שדיבר באותו לילה לא היה חד פעמי. במשך עשרות שנים זכה רבי יוסף קארו לגילויים של "מגיד", כוח מן השמיים שדיבר מתוך פיו, בדרך כלל בלילות, אחרי שלמד משניות. המגיד הזה הציג את עצמו כנשמת המשנה עצמה. וכך הוא אומר במכתב של רבי שלמה אלקבץ:

"והנני המשנה האם המייסרת את האדם, באתי לדבר אליכם"

איגרת רבי שלמה אלקבץ, בנוסח שבתיקון ליל שבועות

את דברי המגיד רשם רבי יוסף לעצמו, כמו יומן, עם התאריכים המדויקים. הרשימות האלה נדפסו לראשונה בלובלין בשנת ה'ת"ו (1646), יותר משבעים שנה אחרי פטירתו, בשם "מגיד מישרים". רוב הדברים נאמרו בארמית, ורבים מהם נפתחים באותן שתי מילים מתוקות: "ה' עמך".

והדבר המפתיע ביותר ביומן הזה הוא כמה הוא אנושי. המגיד לא רק מגלה סודות. הוא מוכיח, מעודד, מזהיר. פעם אחת הוא מזכיר לו "כמה אתה צריך לנהוג בשפלות שלא לכעוס על שום דבר בעולם". ופעם אחרת הוא מבקש ממנו שלא יפריד את מחשבתו מן המשנה "אפילו רגע".

ויש רשימה אחת שנוגעת ממש ללב. היא כתובה באור ליום שבת, ה' בניסן. רבי יוסף מספר שבאותו לילה הייתה החופה של בתו, והשמחה נמשכה עד מאוחר, "כמנהג". הוא נרדם, ולא התעורר בעוד לילה, בשעה שהיה רגיל שהדיבור בא אליו. והוא כותב שהיה מצטער על כך. אב שמח בחתונת בתו, ועדיין דואג שמא החמיץ את הקרבה

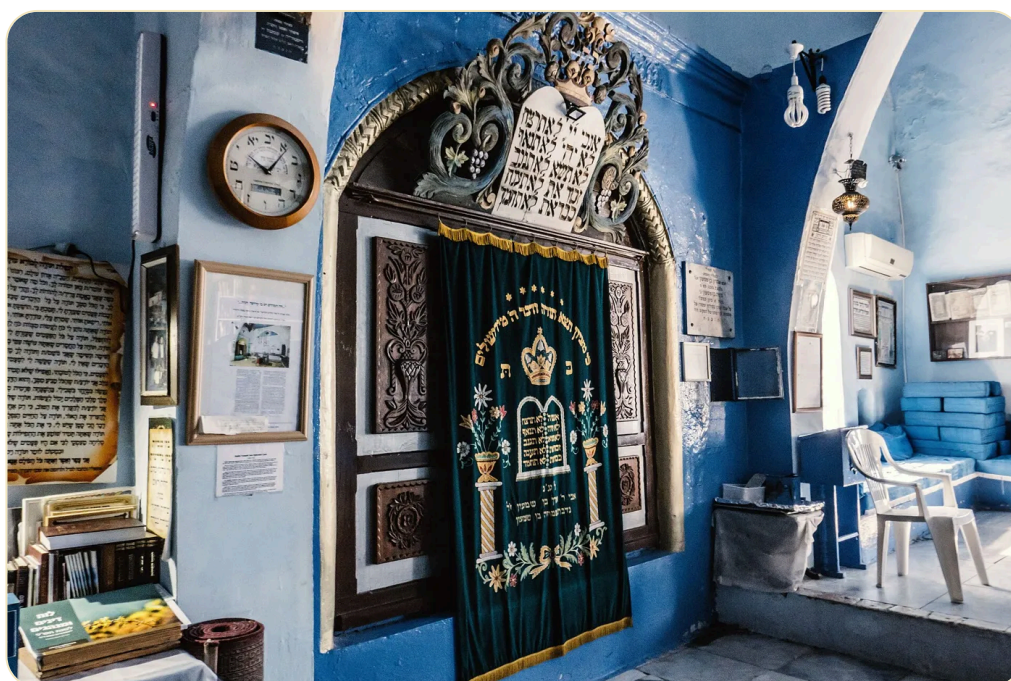
לבוראו. התחיל ללמוד משניות, והנה המגיד בא בכל זאת ואמר לו "אל תירא ואל תחת", "כי לא אעזבך ולא ארפק".

יש בזה נחמה לכל אחד מאיתנו. גם הצדיק הגדול הזה היה אבא, שישב בחתונה של בתו עד מאוחר, ונרדם. והשמיים לא כעסו עליו. הקב"ה אינו עוזב את מי שליבו אליו, גם כשהגוף עייף וגם כשהשעה עברה.

צפת

הציווי "ועלו לארץ ישראל" לא נשאר על הנייר. בשנת ה'רצ"ו (1536) עלה רבי יוסף קארו לארץ ישראל וקבע את מושבו בצפת. הוא היה אז בן ארבעים ושמונה בערך, ועוד היו לפניו כמעט ארבעים שנה של תורה בארץ הקודש.

בצפת נעשה תלמידו של רבי יעקב בירב, גדול חכמי העיר, שחידש את הסמיכה הקדומה. רבי יוסף היה הראשון שהוסמך על ידו. בבית מדרשו לימד תלמידים, והעמיד ישיבות שבראשן הושיב את תלמידיו. בתקופה מסוימת, כשפרצה מגפה בצפת, עבר לגור בכפר ביריה הסמוך, וגם שם המשיך לכתוב.

בית הכנסת על שם רבי יוסף קארו בצפת העתיקה

בין תלמידיו בצפת היו גדולי הדור הבא: הרמ"ק, רבי משה קורדובירו, שלמד אצלו גמרא והלכה, ואף הביא בספריו חידושי קבלה מפיו. רבי משה אלשיך, בעל "תורת משה". ורבי משה גלאנטי ורבי אלישע גאליקו. צפת של אותם ימים, עיר של הלכה ושל סוד, נבנתה במידה רבה סביב בית מדרשו.

מה חידש: שולחן אחד לכל ישראל

החידוש הגדול של מרן היה הסדר. בבית יוסף הוא הביא את כל השיטות, מן הגמרא ועד אחרוני הפוסקים, ובסוף כל דיון הכריע. בדרך כלל הלך אחרי שלושה עמודי ההוראה, הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, וכשהיו חלוקים, הלך אחרי הרוב.

אבל הוא ידע שספר גדול כזה אינו יכול להיות בידי כל אדם. ולכן, כשסיים את הבית יוסף, קיצר אותו לספר קטן, שיש בו רק ההלכה למעשה. ובהקדמה הוא מסביר למה בחר בשם הזה:

"וקראתי שם ספר זה שולחן ערוך, כי בו ימצא ההוגה כל מינין, מטעמים ערוכים בכל ושמורים,

סדורים וברורים"

הקדמת השולחן ערוך

שולחן ערוך: כמו שולחן שבת, שכל המאכלים כבר עליו, מסודרים ומוכנים. ובאותה הקדמה הוא מוסיף עוד חלום. הוא חילק את הספר לשלושים חלקים, כדי שאדם ילמד חלק אחד בכל יום ויחזור על כולו בכל חודש. ועל הילדים הקטנים הוא כותב שיהגו בו תמיד וישננו את לשונו בעל פה, כדי שההלכה תהיה סדורה בפיהם מקטנותם, "וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה".

והחלום התגשם. עוד בחייו כתב רבי משה איסרליש, הרמ"א, בקרקוב, את הגהותיו על השולחן ערוך, ובהן הוסיף את מנהגי אשכנז. כך נעשה הספר אחד לכל עם ישראל: ספרדים ואשכנזים לומדים מאותו שולחן, ומעליו נכתבו פירושים רבים, כמו הש"ך, הט"ז, המגן אברהם והמשנה ברורה. ובני עדות המזרח קיבלו את הוראותיו, וקוראים לו עד היום בשם אחד של כבוד ואהבה: "מרן".

אלה החיבורים העיקריים שהשאיר לנו מרן רבי יוסף קארו:

שער "שולחן ערוך" בדפוס ונציה, הי"ש ל"ד (1574), שנה לפני הסתלקותו

בית יוסף

מפעל חייו: ההלכה משורשה

חיבור גדול על ארבעת הטורים של רבי יעקב בן הרא"ש. בכל דין הוא מראה את המקור בגמרא, מביא את דברי כל הפוסקים, ומכריע. שלושים ושתיים שנה עבד עליו, וכל פוסק אחריו עומד על כתפיו.

שולחן ערוך

ההלכה למעשה, ערוכה לכל אדם

קיצור הבית יוסף, ההלכה הפסוקה בלבד, בארבעה חלקים: אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט. הספר שהפך לספר ההלכה של כל עם ישראל.

כסף משנה

פירוש על הרמב"ם

פירוש על ספר "משנה תורה" של הרמב"ם: מראה את מקורותיו, מבאר את דבריו, ומיישב את השגות הראב"ד עליו. נדפס עד היום על דף הרמב"ם עצמו.

בדק הבית

תוספות על הבית יוסף

הוספות ותיקונים לבית יוסף, כמו מהדורה שנייה של הספר. עדות לאדם שלא הפסיק לעיין ולבדוק גם אחרי שסיים.

מגיד מישרים

היומן של הסוד

הרשימות של דברי המגיד שדיבר מפיו, על סדר פרשיות השבוע, בארמית, עם תאריכים מדויקים. מלא סודות קבלה, ולצידם הדרכות של מוסר ושל ענווה.

אבקת רוכל

שאלות ותשובות

תשובותיו לחכמי דורו, וביניהם רבי משה אלשיך ורבי שלמה אלקבץ. כאן רואים את הפוסק בפעולה, עונה על שאלות של אנשים אמיתיים.

שו"ת בית יוסף

תשובות בדיני אבן העזר

תשובות בהלכות אישות ומשפחה, שבנו, רבי יהודה, נסע לסלוניקי כדי להוציאן לאור.

כללי התלמוד

יסודות לימוד הגמרא

חיבור על כללי הלשון וההלכה של הגמרא, שנכתב כפירוש על ספר "הליכות עולם".

שיטתו: ההלכה והסוד

אצל מרן ההלכה הייתה הבסיס של הכל. גם הסודות שהתגלו לו באו אחרי לימוד משניות, מתוך המשנה, ובשמה. הוא לא ראה סתירה בין הפסק המדויק לבין עולם הנסתר. אדרבה, מי שמכיר את סודות התורה צריך

להיות זהיר יותר בכל פרט של הלכה.

ויחד עם זאת, בשולחן ערוך עצמו כמעט אין קבלה. הוא כתב אותו לכל ישראל, לגדולים ולקטנים, ולכן השאיר בו רק את מה שכל יהודי צריך לעשות. הסוד היה בלבו ובלילותיו, וההלכה הייתה על השולחן, פתוחה לכולם.

ויש עוד דבר בדרכו: הענווה. מי שקורא את מגיד מישרים רואה אדם שמבקש כל הזמן להשתפר, שנזהר מכעס, שחושש שמא התרפה בלימודו. האיש שהכריע את ההלכה לכל הדורות לא הרגיש שהגיע. הוא תמיד היה בדרך.

מופתים ועדויות

מרן לא היה איש של מופתים גלויים, ורוב מה שאנחנו יודעים על השגותיו כתוב בידיו ובידי חבריו. אלה העדויות העיקריות:

◆ הקול בליל שבועות

המופת המתועד ביותר הוא הלילה שתיאר רבי שלמה אלקבץ. הקול שדיבר מפי רבי יוסף נשמע לכל החברים, ולפי עדותו גם השכנים שמעו אותו, אף שלא הבינו את הדברים.

◆ הבטחה שהתקיימה

בהקדמה של מגיד מישרים מובאת הבטחה של המגיד: "אזכך לגמור כל חיבורך ופרושיך ופסקותיך מכל שגיאה וטעות ולהדפיסם ולפשטם בכל גבול ישראל". ומי שרואה היום שולחן ערוך בכל בית כנסת, בכל ישיבה ובכל בית יהודי בעולם, רואה את ההבטחה הזאת מתקיימת לנגד עיניו.

◆ העלייה לארץ

המגיד הבטיח לו גם שיזכה לעלות לארץ ישראל, להרביץ שם תורה ולהעמיד תלמידים הרבה. רבי יוסף עלה לצפת, ושם גדלו תחת ידיו הרמ"ק, האלשיך ותלמידים רבים נוספים.

מֵרֵן זכֵה לראות את ספריו נדפסים בוונציה ומתפשטים בעולם עוד בחייו. השער שבתמונה למעלה נדפס בשנת ה'של"ד, שנה אחת לפני שנסתלק.

הסתלקותו

מֵרֵן רבי יוסף קארו נסתלק בצפת בי"ג בניסן ה'של"ה (1575), בשיבה טובה, כבן שמונים ושבע שנים. הוא נקבר בבית הקברות העתיק של צפת, לא הרחק מתלמידו הרמ"ק ומן האר"י הקדוש.

ציון מֵרֵן הבית יוסף בבית הקברות העתיק בצפת

יום ההילולא שלו, י"ג בניסן, חל ממש לפני פסח. וכשהיום הזה נגמר ויורד הערב, נכנס ליל י"ד בניסן, הלילה שבו כל בית בישראל בודק את החמץ לאור הנר. ויש בזה משהו נוגע ללב: ביום שבו אנחנו זוכרים את מי שסידר לנו את ההלכות, אנחנו יוצאים מיד לקיים אותן, בכל פינה של הבית, בדיוק כמו שכתב.

מה הוא משאיר לנו

מֵרֵן לימד שאפשר להיות גדול בסוד ופשוט בהלכה. שהמלאך יכול לדבר איתך בלילה, ובבוקר אתה כותב איך מניחים תפילין. שאין קדושה גבוהה מקיום המצווה כמו שהיא.

הוא לימד שגם מתוך גירוש, יתמות ושכול אפשר לבנות. ילד שהתגלגל בין ארצות, ואב שקבר את ילדיו, נעשה מי שערך את השולחן שכל עם ישראל אוכל ממנו עד היום.

ולימד אותנו, בלילה ההוא, שהתורה שלנו בלילות משמחת את השכינה. מי שיושב בליל שבועות ולומד, ומי שלומד בכל לילה אפילו דף אחד, מחזיר עטרה ליושנה.

זכותו של מרן רבי יוסף קארו תגן עלינו ועל כל עם ישראל, ונזכה ללכת בדרך ההלכה בשמחה ובאהבה, ולשמוע גם אנחנו "אשריכם" מפי השכינה, אמן.

מקורות

הקדמת הבית יוסף (טור אורח חיים); הקדמת השולחן ערוך; מגיד מישרים, הקדמה (אזהרות וסייגים) ופרשת ויקרא; איגרת רבי שלמה אלקבץ על ליל שבועות, בספר שני לוחות הברית, מסכת שבועות, נר מצוה, ובתחילת ספר תיקון ליל שבועות; כסף משנה; אבקת רוכל; שולחן ערוך אורח חיים, הלכות פסח (בדיקת חמץ בליל י"ד); שופטים ו, טו ("הנה אלפי הדל").

קרדיט תמונות: בית הכנסת של רבי יוסף קארו בצפת, צילום שלומית מסיקה, מתוך פרויקט פיקיוויקי, CC BY 2.5, דרך Wikimedia Commons; ציון מרן בצפת, צילום אריאל פלמון, CC BY 3.0, דרך Wikimedia Commons; שער שולחן ערוך, ונציה 1574, נחלת הכלל, דרך Wikimedia Commons.

המימד הנוסף • הרב יוסף ביטון שליט"א

050-590-1349 • ravbiton.com • לפניה מכובדת ולשותפות בהפצת תורת הקבלה